

ערב שבת קודש

עלון
דו שבועי

f

הפטר
אותנו
במיטבוק
”ענג שבת”

עלון מס' 21 (1411)

(שנה ארבעים)

בס"ד

כ"ד מנחם אב ה'תשפ"ו
(07.08.2026)

לעילוי נשמות שמעון בן נתן נטע גיטה גרינברג ז"ל. יהי זכרו ברוך!

פרשת ראה - שופטים

מועדי השבת ראה

ער"ש	מוצ"ש	ש' לר"ת
י-ם	18.55	20.09
ת"א	19.11	20.12
חיפה	19.03	20.12
ב"ש	19.12	20.11
אילת	19.05	20.09

זמני היום והלימודים היומיים:

מסבת ראה- יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.19 - 4.25
זמן הנחת תפילין	5.11 - 5.15
הנץ החמה(מישור)	6.01 - 6.05
הנץ החמה(הנראה)	6.06 - 6.09
ס"ז ק"ש מג"א	8.33 - 8.35
ס"ז ק"ש הגר"א	9.22 - 9.24
חצות היום	12.47 - 12.45
מנחה גדולה	13.21 - 13.19
שקיעת החמה	19.32 - 19.26
צאת הכוכבים ב'	20.22 - 20.16

דף יומי: חולין ק - קו

מועדי השבת שופטים

ער"ש	מוצ"ש	ש' לר"ת
י-ם	18.48	20.02
ת"א	19.04	20.04
חיפה	18.56	20.05
ב"ש	19.05	20.03
אילת	18.58	20.01

זמני היום והלימודים היומיים:

מסבת שופטים - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.26 - 4.32
זמן הנחת תפילין	5.16 - 5.19
הנץ החמה(מישור)	6.06 - 6.09
הנץ החמה(הנראה)	6.10 - 6.14
ס"ז ק"ש מג"א	8.35 - 8.38
ס"ז ק"ש הגר"א	9.24 - 9.25
חצות היום	12.45 - 12.44
מנחה גדולה	13.19 - 13.17
שקיעת החמה	19.25 - 19.18
צאת הכוכבים ב'	20.15 - 20:08

דף יומי: חולין קז - קיג

העורך עו"ד שמואל כהן

כתובת: רח' פאת השולחן 8, תל-אביב

טל: 03-5234063, פקס: 03-5234063

דוא"ל: smuladv@netvision.net.il

העלון מוקדש לזכר ולע"נ

רחל (לבית הנדליש) **אלקון** ז"ל,

נפטרה ב-א' באלול תשל"ח.

יהי זכרה ברוך!

המקום אשר יבחר ה': הסוד שמוליד געגוע והאבא שמנווט

אחת התעלומות המרתקות שמלוות את עם ישראל לאורך הדורות מופיעה בפרשת ראה וחוזרת גם בפרשת שופטים: מדוע התורה מעלימה בעקביות את מיקומו המדויק של בית המקדש? לאורך ספר דברים חוזר שוב ושוב הביטוי המסתורי: "המקום אשר יבחר ה'". מדוע כל ההסתרה הזו? מדוע לא לגלות לעם ישראל כבר מראש את נקודת המפגש הקדושה שבין שמים לארץ? התעלומה הזו מחזירה אותנו אל עקדת יצחק. אברהם נצטווה ללכת אל "אחד ההרים אשר אמר אליך". רש"י, בשם המדרש, מסביר שהשהיית גילוי המקום נועדה לחבב את המצווה עליו ולהרבות את שכרו על כל דיבור ופסיעה. האור החיים הקדוש מוסיף נדבך עמוק יותר: הניסיון לא היה רק בעצם העקידה, אלא גם בעצם ההליכה אל יעד שאינו ידוע. "כדי לנסותו בהליכה שילך למקום שאינו ידוע ויהיה נשמע לקול ה'". הקב"ה מבקש מאברהם לצעוד גם כאשר הדרך עדיין אינה ברורה, מתוך נאמנות מוחלטת לדבר ה'. המסע המסתורי הזה לא נעצר אצל אברהם. גם עם ישראל כולו עבר מסע של מאות שנים, מימי משה במדבר ועד ימי דוד ושלמה, כאשר מקום המקדש נותר נסתר ומצריך חיפוש ודרישה. הרמב"ם במורה הנבוכים מסביר שההסתרה נועדה למנוע מן הגוים להיאחז במקום או להשחיתו, אך מדגיש טעם נוסף ועיקרי לדעתו: מניעת מחלוקת בין השבטים. אילו היה ידוע מראש באיזו נחלה ייבנה המקדש, כל שבט היה מבקש לזכות בו, והדבר עלול היה להביא למלחמת אחים. לכן המתנה התורה עד שתקום מלכות שתאחד את העם. גם את המלך, בדיוק כמו את מקום המקדש, בוחר הקב"ה: "שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו". הקב"ה הוא שמוביל את התהליך כולו.

אך מעבר להסבר ההיסטורי, טמון כאן יסוד חינוכי עמוק. הספרי דורש על הפסוק "לשכנו תדרשו ובאת שמה": "דרוש ומצא, ואחר כך יאמר לך נביא". אין להמתין בחיבוק ידיים; מוטל על האדם לדרוש, לחפש ולהתגעגע. כך נהג דוד המלך, שנשבע שלא ינוח עד שימצא מקום לה'. ה"שם משואל" מנסח זאת בצורה נפלאה: המקום המקודש מתגלה רק לפי עוצמת הדרישה והכיסופים אליו. ההסתרה אינה עונש אלא הזמנה. הקב"ה כביכול אומר לנו: תעשו מאמץ, תתגעגעו, תחפשו - ואז אשכון בתוכם. אולי דווקא ההסתרה היא שיוצרת את הדרישה, והדרישה היא שמכשירה את האדם לגילוי.

רעיון זה מתחבר ישירות לנאמר בפרשת ראה: "בנים אתם לה' אלקיכם, לא תתגדדו". החזקוני מסביר שכן אינו מבין תמיד את דרכי אביו, ובכל זאת הוא סומך עליו. כך גם אנו: גם כאשר איננו מבינים את המאורעות, אנו יודעים שיש לנו אב שבשמים, וכל מעשיו לטובה. הכאב והשכול קיימים, אך איננו יתומים. יש מי שמנהיג את עולמו ומכוון את הכול בחכמה. מתוך תודעת הבנים הזו מגיע הציווי שבפרשת שופטים: "תמים תהיה עם ה' אלקיך". הרמב"ן מבאר שהתנמימות היא שלמות האמונה וייחוד הלב אליו לבדו. כאשר אדם בוטח באביו שבשמים, אין לו צורך לרוץ לקוסמים, למנחשים או למנבאי עתידות כדי לדעת מה יילד יום. הוא מבין שהעתיד כולו בידי של הקב"ה, ומתוך כך חי בשלווה, בביטחון ובאמונה.

משה רבנו מעניק לנו בפרשיות הללו מפת דרכים לחיים: מצד אחד מוטלת עלינו החובה לדרוש, לחפש, להתאמץ ולהשתדל בכל כוחנו. אך לאחר שעשינו את שלנו, עלינו לדעת גם להרפות, להשאיר מקום לקב"ה ולהפנים את הידיעה הפשוטה והעמוקה: יש לנו אבא בשמים. הוא מסתיר לעיתים את הדרך, לא כדי להרחיק אותנו, אלא כדי שנלך אחריו באמונה, נרבה כיסופים, ובסופו של דבר נזכה להגיע אל "המקום אשר יבחר ה'". בקרוב בימינו ממש!

הרב עדי יהודה נוסבאום, ר"מ בישיבה תיכונית רמת גן.

העלון מוקדש לזכר ולע"נ

חיים בן **שלמה אבישי** ז"ל,

נפטר במצוי"ק פרשת שופטים

ג' באלול תשס"ג. יהי זכרו ברוך!

העלון מוקדש לזכר ולע"נ

ר' צבי בן **אהרון אליהו פרגר** ז"ל,

נפטר ב-כ"ו במנחם אב תשע"ז.

יהי זכרו ברוך!

מי שברך לחיילו צה"ל

מי שברך אבותינו

אברהם יצחק ויעקב,

הוא יברך את חיילי צבא ההגנה לישראל

ואנשי כחות הבטחון,

העומדים על משמר ארצנו וערי אלהינו,

מהלבנון ועד מדבר מצרים,

ומן הים הגדול עד לבוא הערבה

ובכל מקום שהם, בביטחון ובאור ובדם.

יתן יקוק את אוזנינו הקמים עלינו

נגפים לפנייהם!

הקדוש ברוך הוא ישמר ויציל את חיילינו

מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה,

וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם.

ידבר שונאינו תחתיהם,

ויעטרים בקתר ושועה ובעטרת נצחון.

ויקים בהם הכתוב: כי יקוק אלהיכם ההלך עמכם,

להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם.

ונאמר: "אמן".

דיני השבוע ומנהגיו

לעילוי נשמות

עקב יוסף שמעון נחמה חיה כחן ז"ל

שבת פרשת ראה

ההפטרה: "עניה סוערה לא נחמה" (ישעיהו נד, יא).

מברכים החודש: אלול

המולד: יום חמשי, שעה 8, ו- 15 דקות.

ראש חודש אלול ביום החמישי וביום השישי הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה.
אין אומרים אב הרחמים ואין מזכירים נשמות.

במנחה פרקי אבות: ו'

יום רביעי: אומרים במנחה יום כיפור קטן ואין אומרים תחנון.

יום חמישי: ראש חודש אלול

יום שישי: ב' ראש חודש אלול

מתחילים לתקוע בשופר בבחינת "עורו ישנים משנתכם וחזרו בתשובה וזכרו וראכם". תוקעים עד ערב ראש השנה. מתחילים גם לומר "לדוד ה' אורי וישעי", וזאת עד שמיני עצרת. בני עדות ספרד מתחילים לומר כל בקר סליחות.

ראש חודש

ערבית: בברכת רצה אומרים 'יעלה ויבוא', גם המקדימים ערבית מפלג המנחה. (שו"ע תכב, א). השוכח יעלה ויבוא בערבית אינו חוזר (שו"ע ורמ"א, ומ"ב - שם) מכיון שאין מקדשים את החודש בלילה. **שחרית:** לאחר אמירת התמיד מוסיפים 'ובראשי חודשיכם'. בברכת רצה אומרים יעלה ויבוא. השוכח אם נזכר בטרם אמר ברוך אתה ה' - חוזר ויאמר יעלה ויבוא. אמר ברוך אתה ה' יסיים 'למדני חוקיך' וחוזר ליעלה ויבוא. אם טרם התחיל מודים - אומר שם יעלה ויבוא וממשיך במודים. אם נזכר לאחר מודים וטרם 'יהיו לרצון' חוזר לרצה ואומר יעלה ויבוא. מר יהיו לרצון - חוזר לתחילת התפילה. (שם בשו"ע).

המסופק אם אמר 'יעלה ויבוא' - יחזור ויתפלל (מ"ב תכב, א). **ש"ץ** ששכח יעלה ויבוא בתפילת לחש לא חוזר אלא מסתפק בלאומרו בחזרת הש"ץ. שכח בחזרת הש"ץ חוזר לרצה. סיים את חזרת הש"ץ - אינו חוזר. (שו"ע קכב, ג ומ"ב)

אמירת הלל

מאחר ואמירת הלל בראש חודש מנהג לכן קוראים אותו בדילוג. בני אשכנז מברכים על קריאתו, אבל בני ספרד אינם מברכים. יש בני אשכנז חסידים שאינם מברכים (כמו בצפון הארץ). שו"ע ורמ"א תכב, ב. ספרדי גם אם מתפלל בביכנ"ס שאומרים ברכה לא יאמרו, ואם החליט לומר אמן יענה בליבו בלבד (יחזה דעת ד, לא).

הפסק כהלל: אסור להפסיק בדיבור במהלך אמירת ההלל, גם לא בין הפרקים, גם מי שאומרו ללא ברכה. **המאחר לבית הכנסת:** והציבור אומר הלל יאמר אותו יחד עם הציבור ואחר כך יתפלל (מ"ב תכב, טז), ובלבד שנותר זמן לקריאת שמע ותפילה. גם מי שעומד בפסוקי דזמרה והגיעו ההלל - יפסיק, ויאמר איתם הלל, ומכל מקום ולא ברכה. כשגומרים את ההלל, אין לאומרו בפסוקי דזמרה כדי לא להפסיד את הברכה שבמקרה זה מחויבת. בכף החיים (תכב, לה) וכן דעת הגר"צ אבא שאול נקבע שבני ספרד לא יקדימו הלל לתפילה ויתפללו לפי סדר התפילה.

אלול

'ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך': ראש תיבות אלול - שבוודש אלול מסייעים לאדם מן השמים על התשובה. אלול משמעו: התבוננות חיפוש וחיטוט; כמו שנאמר 'ויתור את הארץ', ומתרגמים: 'ויאללון ית ארעא'; - שכן הוא ענינו של חודש זה, התבוננות הלב על כל מעשה השנה - לחפור ולעקור מן הלב כל דבר רע ולשוב אל ה'.

אמירת סליחות

תניא בפרקי דרבי אליעזר, "ארבעים יום עשה משה בהר סיני, קורא במקרא ביום ושונה במשנה בלילה, ולאחר ארבעים יום לקח את הלוחות וירד אל המחנה, וביום י"ז בתמוז שבר את הלוחות, ועשה (שהה) ארבעים יום במחנה, עד ששרף את העגל וכתתו כעפר הארץ, והרג את כל (מי) אשר נשק לעגל, והכרית עבודת העגל מישראל, והתקין כל שבט במקומו. ובראש חודש אלול אמר הקדוש ברוך הוא למשה, עלה אלי ההרה, וסלח הקדוש ברוך הוא לישראל. והעבירו שופר בכל המחנה, להודיע שמשה עולה להר, שלא יטעו עוד אחרי עבודה זרה".

מכיוון שבראש חודש אלול אמר הקב"ה למשה שיעלה לקבל לוחות שניים, שסלח לעדת ישראל, נהגו הספרדים ובני עדות המזרח, להשכים לבית הכנסת בכל יום לומר סליחות ותחנונים, מיום ראש חודש אלול, עד יום הכיפורים, שבו ירד משה.

בקהילות הספרדים מתחילים לומר "סליחות" מראשית חודש אלול, מחצות הלילה או מלפני אשמורת הבוקר עד אור הבוקר, חוץ מימי שבת וראש חודש, שאין אומרים תחנונים בשבת ובראש חודש. בקהילות האשכנזים מתחילים באמירת "סליחות" במוצאי השבת של השבוע שלפני ראש השנה, לפחות ארבעה ימי "סליחות".

בכל העדות ממשיכים באמירת "סליחות" עד ליום כיפור. מסורת היא, שאמירת הסליחות באשמורת הבוקר רצויה ביותר, כי עת זו היא "עת רצון" והקב"ה קרוב אז לכל קוראיו.

לפי ה"זוהר" מתעוררים כוחות הרע משעת "מנחה" עד חצות, ואילו כוחות הרחמים מתעוררים בחצות הלילה ולפנות בוקר, לכן רצוי לומר "סליחות" מחצות הלילה דווקא אז לפנות בוקר.

קטעים קבועים בנוסח סליחות ספרד: אשרי, קדיש, לך ה' הצדקה, אל מלך יושב, שלש עשרה מידות, עננו, חטאנו לפניך, יה שמע אבינוך, אם אפס, נפלה נא ביד ה', אליך ה' נפשי אשא, אתאנו, שומר ישראל, ממעמקים קראתיך ה'.

מזמור כז בתהילים - לדוד ה' אורי

מראש חודש אלול ועד שמיני עצרת - שמחת תורה (כולל) אומרים כל בקר וערב - "לדוד ה' אורי", ואומרים אחריו קדיש יתום. משנה ברורה תקפא, ב. כתב שיש לאומרו בבקר, ובערב לאחר תפילת מנחה - הדגיש במנחה מכיון שאין נוהגים לומר תהילים בלילה. המתפללים בנוסח אשכנז אומרים אותו בתפילת ערבית. הבחנה נוספת בין אשכנז לספרד ביום שיש בו מוסף. בנוסח אשכנז אומרו לאחר מוסף. בנוסח ספרד מזמור זה קשור לשחרית, לכן ביום שיש בו מוסף אומרים אותו לאחר שיר של יום. ביום רגיל יש בנוסח ספרד האומרים אותו לאחר שיר של יום ויש שקבעו לאומרו בסיום התפילה. בחודש אלול אומרים אותו לאחר שמיעת תקיעת שופר, ובחודש תשרי לאחר עלינו לשבח.

מנהג זה מקורו במדרש: ה' אורי - בראש השנה, 'ישעי' - ביום הכיפורים, ואחר כך: 'כי יצפנני בסוכה' - רמז לסוכות. בספר שם טוב כתב, כי יש עניין סגולי באמירת מזמור זה בימים אלו: "הוא מובטח שיוציא שנותיו וימיו בטוב ויכניע על ידי זה כל המקטרגים ויוצאין בדימוס זכאין בדין".

נוהגים גם לומר אחרי התפילה מזמורי תהלים. במשך חודש אלול נוהגים לומר עשרה מזמורים, כדי לסיים פעמיים ספר תהלים לפני ראש השנה. בעשרת ימי תשובה מרבים במזמורים, כדי לסיים עוד פעם ספר תהלים (משנה ברורה תקפא, ב).

שבת פרשת פטוי

ההפטרה: "אנכי אנכי הוא מנחמכם" (ישעיהו נא, יב). **במנחה פרקי אבות: פרק א'**
קדוש/ברכת הלבנה: ליל שני ד' באלול עד ליל שישי ט"ו באלול.

מערכת המשפט בישראל והציבור הדתי

פתיחת האפיק מחדש: חוק שיפוט בתי דין דתיים (בוררות)

בגיליון הקודם עמדנו על ההסבר השני להתגבשות הגדרתה של מערכת המשפט הישראלית כערכאות – צמצום סמכותם של בתי הדין הרבניים בידי ממונות, שהגיע לשיאו בפסיקת בג"ץ בעניין סימה אמיר משנת 2006. משנסגר האפיק הממלכתי לבירור ממונות על פי ההלכה, נותר בית המשפט האזרחי הזירה הממלכתית היחידה, והדין הנוהג בה אינו דין תורה. בגיליון זה נפנה אל התפנית שחלה בשנה האחרונה.

ב-23 במרץ 2026 אישרה הכנסת את חוק שיפוט בתי דין דתיים (בוררות). תשפ"ו-2026. החוק מסמך בית דין רבני או בית דין שרעי לדן כבורר בענין אזרחי, בהסכמת הצדדים. זוהי ההסמכה המפורשת שהעדרה עמד ביסוד פסיקת 2006: משנקבע כי בית דין ממלכתי שואב את סמכותו מן החוק בלבד, לא היה די בהסכמת הצדדים ונדרשה הסככה בחקיקה, וזו שניתנה עתה.

תחולת החוק מסויגת. "עניין אזרחי" מוגדר בדרך השלילה, ואינו כולל עניין פלילי או מינהלי, עניין המצוי ממילא בסמכותו, הליך בין בני זוג נשואים או מי שהיו נשואים, עניין שהמדינה או רשות מקומית צד לו, חלק מענייני עבודה, והליכי משמעת. הנותר הוא בעיקרו הסכסוך המסחרי הרגיל – חוזים, נזיקין וקניין. שני תנאים נצטברים נדרשים: חתימת כל הצדדים על טופס בוררות בנוסח הקבוע בתוספת לחוק, ולבית הדין סמכות בענייני מעמד אישי כלפי אחד הצדדים לפחות, או שכל הצדדים תאגידים.

יסוד ההסכמה נשמר לאורך ההליך. עד לקבלת טופס חתום בידי כל הצדדים אין בית הדין מזמין לדיון, אין מזמינים עדים ואין מתקבלת החלטה לגופו של סכסוך. בפתח הדיון על בית הדין לברר כי החתימה נעשתה מרצון חופשי ולהבהיר כי ההליך הוא בוררות ולא שיפוט, ובטופס עצמו מצהירים הצדדים כי בית הדין אינו יושב כערכאה בעלת סמכות שיפוט. בית הדין אף רשאי שלא לדון, מטעמים שיירשמו.

לענייננו חשוב במיוחד סעיף 3 לחוק. סעיף קטן (א) קובע כי בהליך בוררות לפי החוק רשאי בית הדין לדון ולפסוק בהתאם לדין הדתי שהוא דן לפיו – ולגבי בית דין רבני, דין תורה. סעיף קטן (ב) מסיג, כי בפסיקה לפי החוק לא תיפגע זכות מהותית המוקנית לצד מכוח חוק שיווי זכויות האיש, מכוח משפט העבודה שאין להתנות עליו, מכוח ההגנה על אדם עם מוגבלות, מכוח חוק החוזים האחדידים, ומכוח כל דין החל על אף הבוררות בשניונים המחויבים, סדרי הדין הם הנהוגים בבית הדין, ולפסק הבוררות ניתן מעמד של פסק דין שעליו אפשר לערער לפני בית הדין הרבני הגדול.

מבחינת נקודת המוצא של סדרתנו – הדין, ולא הדיין – עיקר משמעותו של החוק בכך שבתוך המערכת הממלכתית נפתח שוב אפיק שהדין הנוהג בו הוא דין תורה, ומי שביקש לברר סכסוך מסחרי על פי ההלכה אינו נזקק עוד לבית הדין הפטרי בלבד. עם זאת, סמכותו של בית הדין נשענת על הסכמת הצדדים ולא על סמכות שיפוט. ובעיקר: הסתייגות סעיף 3(ב) מקשה לדעת באיזו מידה יפסוק בית הדין למעשה על פי ההלכה. הזכויות המהותיות שנמנו שם, ובראשן הזכויות מכוח חוק שיווי זכויות האיש, עשויות להיפרש על מגוון רחב של סוגיות ממוניות, וגבולותיה של ההלכה הנוהגת בהליך יתבררו רק בפסיקה. לכך מצטרף טופס הבוררות בתוספת, הקובע כי בית הדין יפסוק בסכסוך על פי דין או פשרה, לפי שיקול דעתו ומיטב שיפוטו; בחתימתם מסכימים הצדדים מראש דין להכרעה שאינה על פי הדין. בשאלת היחס שבין דין לפשרה נעסוק להלן. בגיליון הבא נעמוד על משמעותן של הזכויות מכוח חוק שיווי זכויות האיש – כפי שנתבררה בעניין בבלי משנת 1994, שם נקבע כי החוק חל בכל ערכאות השיפוט ובכלל זה בבתי הדין הרבניים; ועל האופן שבו התייחסו בתי הדין הרבניים לאותה הכרעה בשעתה, וכפי שהם מתייחסים אליה כיום.

עו"ד דוד שפירא

מחבר סדרת הספרים תורת המשא ומתן א-ג

זווית הלכתית

הנקה ושאירת חלב בשבת

סוגיית הנקעה בשבת מעוררת כמה וכמה שאלות מעשיות: כיצד מותר להניק? מה עושים במצב של גודש ומכאוב? והאם מותר לשאוב חלב עבור התינוק? יסוד האיסור והנקה ישירה:

לדעת רוב הפוסקים, סחיטת חלב אם בשבת אסורה מן התורה משום מלאכת "מפרק" (תולדה של מלאכת "דש" - פירוק המשקה מתוך המאכל). למרות זאת, יש להבחין בין שלושה מצבים שונים. הראשון, כאשר התינוק יונק ישירות מדד האם, אין בזה כל איסור הלכתי מכיון שעבור התינוק החלב אינו משקה אלא אוכל. וחלב הנכנס לפי התינוק נחשב כ"אוכל לתוך אוכל" (כשם שמותר לסחוט לימון על גבי סלט). השני הוא הנקה עבור התינוק אך לתוך כוס ומשם לתינוק, השלישי הוא הנקה רק כדי למנוע גודש וכאב מן המינקת. חליבה להקלת גודש וכאב

מה הדין כאשר האם סובלת מכאב וגודש, ואינה מעוניינת בחלב אלא רק במניעת הצער? בגמרא ובפוסקים מצינו שהתירו לעבור על איסורי דרבנן במקום צער. כך למשל התירו להסיר בשינוי ציפורן שנתלשה ברובה (צירוף של שני איסורי דרבנן) (שו"ע שכח, לא), לפתוח פתח במכה להוצאת מורסה משום שזו מלאכה שאינה צריכה לגופה האסורה מדרבנן (שם סעי' כח). המשנ"ב הוסיף שצריך לצרף עוד דרבנן ולכן ההיתר הוא רק בשינוי (ביד). וכן התירו לחולה לינוק ישירות מבהמה, כי זה שזו נחשבת חליבה בשינוי, שהותרה מפני הצער (כתובות ט, א). על פי זה כתבו התוספות (שבת קלה, ז) והמשנה ברורה (שכח, ס"ק לב), שאשה שסובלת מצער הגודש מותרת לחלוב לאיבוד (על גבי הקרקע או לכיור). חליבה זו נחשבת ל"מלאכה שאינה צריכה לגופה" (שהרי אינה רוצה בחלב), ובצירוף כך שהסחיטה הולכת "לאיבוד" נוצרים שני איסורי דרבנן ("תרי דרבנן"), ובמקום צער, לא גזרו חכמים.

חליבה לכלי עבור התינוק המצוי המורכב יותר הוא חליבת חלב לכלי כדי להאכיל את התינוק מאוחר יותר. השולחן ערוך קובע מפורשות: "לא תקל אשה חלב מדדיה לתוך הכוס או לתוך הקדירה ותניק את בנה" (או"ח שכח, לד). סחיטה לכלי נחשבת לאיסור תורה. אם התינוק אינו מסוגל לינוק ואין לו כל תחליף אחר, הרי זה ספק פיקוח נפש ומותר לחלוב עבורו. אך אם יש תחליף מזון (כמו מטרנה), התינוק מוגדר כ"חולה שאין בו סכנה" - שעבורו התירו חכמים לעשות איסורי דרבנן בלבד, ולא איסורי תורה.

כדי להתיר חליבה לכלי לצורך התינוק, הציעו הפוסקים דרכים להפוך את המלאכה לאיסור דרבנן: הראשונה, סחיטה פחות מכשיעור: בשו"ת הר צבי (או"ח א, סימן רא) חידש שהאם יכולה לסחוט בכל פעם כמות קטנה מאוד (פחות מ"כשיעור" - ככף וחצי). כיוון שפחות מכשיעור הוא איסור דרבנן. פתרון שני, שניים שעשאוהו בשו"ת יביע אומר (חלק ה, או"ח סימן לב) כתב הרב עובדיה יוסף זצ"ל, שאם אשה נוספת תסייע לאם בשעת החליבה, נחשב הדבר כ"שניים שעשאוהו" שאיסורו מדרבנן, ובצירוף הסברא שחליבת אדם אינה דאורייתא לכל הדעות, הוי "תרי דרבנן" ומותר לצורך התינוק. פתרון שלישי, משאבה בשעון שבת (גרמא): פתרון רווח כיום הוא חיבור משאבה חשמלית לשעון שבת. האם מחברת את המשאבה לגופה לפני ההפעלה (כך שתישאר תפוסה בבגד בלא אחיזה רציפה), וכך השאיבה נעשית בדרך של "גרמא". ובמקום צער וצורך התינוק יש להתיר (על פי שו"ע שלד, סכ"ב והילכות שבת).

לסיכום: הנקה ישירה ומותרת לכתחילה; חליבה להקלת גודש ומותרת לאיבוד; לצורך האכלת התינוק בכלי יש להקל בד"כ על ידי הפעלת משאבה עם שעון שבת ובמידת הצורך להתייעץ עם מורה הוראה.

הרב חן שריג

ד"ר צלחה לרננות, לימודי רבנות דרך האינטרנט